EXISTĂ ACORD ÎN GENITIV, ÎN TIPARELE APOZITIVE?
(cu referire specială la româna din secolele XVI-XVII)

GEORGIANA PÎRVULEȚ
Universitatea din Bucureşti

1. Introducere

În limba română veche, s-a constatat prezența unui număr mare de construcții cu apoziție acordată, spre deosebire de limba actuală, unde acest fenomen lingvistic aproape că a dispărut (v. Dragoş 1995: 130; Todi 2001: 53; Frâncu 2009: 167 şi 346 ş.al.)[1].

În lucrarea de față, vom încerca să răspundem la întrebarea din titlu, o întrebare care ridică probleme de interpretare. Subiectul controversat vizează acordul apoziției cu suportul său şi se referă în mod special la cazul genitiv.

Pentru exemplificări, am extras o serie de structuri apozitive din româna veche (texte originale – documente, scrisori, cronici etc. – şi traduceri bisericeşti), din secolele al XVI-lea – al XVII-lea.

Genitivul românesc se exprimă atât flexionar, prin desinențe specifice ataşate substantivului sau, prin acord, adjectivului care însoțește un substantiv, cât şi prin mărci analitice suplimentare (articolul genitival, articolul proclitic *lui*[2], prepoziții speciale etc.).

Formele articolului genitival – *al, ai, a, ale* – sunt omonime cu cele ale pronumelui semiindependent (GBLR 2010: 126–131). Din acest motiv, acordul apoziției în cazul genitiv a fost pus sub semnul incertitudinii, unele lucrări de specialitate excluzând chiar posibilitatea realizării acestuia (GBLR 2010: 599).

2. *Al* – pronume semiindependent. Acordul în genitiv nu se realizează

În viziunea lui Neamțu (2011), *al* – ca pronume semiindependent – „ar proveni din *al* (articol genitival – n.n.) prin „ştergerea" din structură a substantivului cap de grup (...) şi glisarea lui *al* pe poziția acestuia (...)" (Neamțu 2011: 150).

Al este pronume semiindependent atunci când, din punct de vedere sintactic, are complinire obligatorie în genitiv, făcând referire la un antecedent (comportament anaforic) (GBLR 2010: 126–127). Semantic, acesta trimite la un referent determinat definit, altul decât

[1] Constantin Frâncu observă faptul că, în perioada 1521-1780, exemplele cu apoziție acordată erau numeroase; cu toate acestea, „cazurile când este pusă numai în nominativ devin din ce în ce mult mai frecvente, pe măsură ce ne apropiem de 1780" (Frâncu 2009: 346).

[2] Vezi cazul numelor masculine sau al celor feminine terminate în consoană: *cartea lui Mihai/lui Carmen*.

BDD-V1120 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:38 UTC)

cel al complinirii sale; pronumele semiindependent exprimă obiectul posedat, diferit de posesorul relației: ***Al*** *nostru a sosit*.[1] În acest caz, *al*, în calitate de pronume semiindependent, se deosebește de omonimul său – morfem / formant genitival[2].

O primă interpretare a construcțiilor apozitive care au în alcătuirea lor componentul *al* este dată de natura pronominală a acestuia și de posibilitatea sa de a proiecta grup sintactic.

În structurile apozitive realizate prin GN al cărui centru este pronumele semiindependent *al*, nu putem vorbi de acord în genitiv al apoziției cu baza – vezi exemplul (1):

(1) *Iliiaşu vodă au fostu țiind* <u>*o sor a crăiasii*</u>, [***a Zofiei***]$_{\text{Apoziție}}$, *şi era craiul mai priietenu, fiindu-i cumnatu* (UL, 75)

În acest context, baza apozitivă este întregul GN subliniat (*o sor a crăiasii*), având centru substantival, determinat nedefinit, iar apoziția se realizează tot printr-un GN, cu centru pronumele semiindependent *a* (*al*). Structura sintactică poate fi redată astfel:

(2) *Iliiaşu vodă au fostu țiind* [$_{\text{GN}}$ *o sor a crăiasii*]$_{\text{Baza}}$, [$_{\text{GNpron}}$ ***a*** [$_{\text{GN}}$ ***Zofiei***]$_{\text{Compl}}$]$_{\text{Apoziție}}$ (Ul, 75)

În cazul în care *a* (forma de feminin a lui *al*) este interpretat ca pronume semiindependent, acesta se raportează la centrul GN bază – *o sor*[ă] – şi devine, la rândul său capul unui GN$_{\text{pron.}}$ În această situație, posibilitatea acordului în genitiv al apoziției cu suportul său este exclusă. Pronumele semiindependent *a* trimite la referentul anterior exprimat – *o sor*[ă] – Obiectul Posedat, iar complinirea sa obligatorie în genitiv lexicalizează altă realitate extralingvistică – Posesorul. Marca *a* „nu înlocuieşte, ci reia substantivul” (Neamțu 2011: 156), apropiindu-se, astfel, de formele atone ale pronumelui personal, care marchează dublarea complementului direct şi a complementului indirect.

O atenție deosebită trebuie acordată şi tiparului următor – (3) – în care componentul *a* are roluri diferite.

(3) <u>*trei steaguri a trei voevozi*</u>, [[$_{\text{GNpron}}$ ***a*** [$_{\text{GN}}$ ***Cracăului***]$_{\text{Pos}}$] ***şi*** [$_{\text{GNpron}}$ ***a*** [$_{\text{GN}}$ ***Sandomirului***]$_{\text{Pos}}$] ***şi*** [$_{\text{GNpron}}$ ***a*** [$_{\text{GN}}$ ***Liovului***]$_{\text{Pos}}$]]$_{\text{Apoziție}}$ (UL, 68)

În GN-bază, *a* este marcă prepozițională, specifică G, fiind impusă de cuantificatorul numeric *trei*. Tiparul apozitiv este alcătuit din trei GN, cu centru pronume semiindependent *a* (al)[3]. Suportul apoziției multiple este un GN, având următorul tipar:

(4) [$_{\text{GNCuantif}}$ *trei steaguri* [$_{\text{GNCuantif}}$*a trei voevozi*]]$_{\text{Baza}}$ (UL, 68)

În același exemplu, GN apozitiv are structura:

(5) *trei steaguri a trei voevozi*, [[$_{\text{GNpron}}$ *a* [$_{\text{GN}}$ *Cracăului*]$_{\text{Pos}}$] ***şi*** [$_{\text{GNpron}}$ ***a*** [$_{\text{GN}}$ ***Sandomirului***]$_{\text{Pos}}$] ***şi*** [$_{\text{GNpron}}$ ***a***. [$_{\text{GN}}$ ***Liovului***]$_{\text{Pos}}$]$_{\text{Apoziție}}$ (*Ibid.*)

[1] Neamțu (2011: 151): „Cele două roluri (obiectul posedat şi posesorul – n.n.) sunt net distincte, neinversabile şi realizate separat în expresie”.

[2] Vezi şi Neamțu (2011: 150–151).

[3] În secolul al XVII-lea, *al* nu era încă specializat, formele sale nefiind fixate pentru fiecare gen.

BDD-V1120 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:38 UTC)

Astfel, componentul *a* (*al*) îşi procură referinţa de la substantivul centru de grup reprezentând baza raportului apozitiv – *steaguri* – cuantificat definit. Acesta poate fi înlocuit cu un substantiv determinat definit, fapt ce reprezintă un argument în plus pentru interpretarea sa ca pronume semiindependent – vezi (6):

(6) *trei steaguri a trei voievozi*: ***steagul Cracăului, steagul Sandomirului, steagul Liovului*** (tipar reorganizat)

Potrivit celor arătate mai sus – vezi exemplele (1)–(6) –, în structurile apozitive în care apare componentul *al* (+ paradigma acestuia) nu se realizează acordul apoziției cu baza, forma *al* fiind un pronume semiindependent, centru de GN_{pron}, şi nu un marcator posesiv.

3. Acord în cazul genitiv

În numeroase tipare apozitive din limba română veche, am înregistrat acordul în caz al apoziției cu suportul său, fapt ce a dispărut cu timpul, ajungând ca, în româna actuală, apoziția să se realizeze în nominativ, indiferent de cazul bazei.

Într-un studiu amplu dedicat construcțiilor apozitive, Heringa (2011) tratează succint şi problema românei actuale, afirmând că doar apoziția de incluziune[1] şi cea de identificare[2] se acordă în caz cu ancora: „First, consider the inclusive type of apposition. Just like German, Romanian marks these appositions with the same case as their anchors, as illustrated by the following example: *Pânzele meşteşugite ale unor păianjeni, **de exemplu, ale țesătorului de globuri**, pot fi folosite pentru a prinde o varietate largă de insecte*" (Heringa 2011: 193). „Identificational appositions show the agreement pattern for case marking as well, again similar to the situation in German" (*Ibidem*).

3.1. *Al – marcă posesiv-genitivală. Genitivul mixt*

Analiza prezentată mai sus (vezi, *supra*, **2.**) poate fi pusă sub semnul întrebării, atunci când componentul *al* este interpretat ca marcă de genitiv.

Marca *al*, spre deosebire de omonimul său (pronumele semiindependent), nu îndeplineşte nicio funcție la nivel sintactic; astfel, el nu poate funcționa ca centru de grup, fiind doar un morfem liber care marchează cazul genitiv (GBLR 2010: 131–132). În limba română actuală, genitivul are şi o marcare mixtă[3], fenomen extrem de rar în româna veche.

În cele ce urmează, vom relua exemplul de la (1), oferindu-i o altă interpretare.

(7) *Iliiaşu vodă au fostu țiind o sor* [$_{GN}$ *a crăiasii*]$_{Bază}$, [$_{GN}$ ***a Zofiei***]$_{Apoziție}$, *şi era craiul mai priietenu, fiindu-i cumnatu* (UL, 75)

În acest exemplu, aşa cum reiese din structura sa, marca *a* din tiparul apozitiv reia genul şi numărul centrului de grup, *crăiasă*; astfel, putem afirma că în GN apozitiv există un acord în genitiv cu baza (de data aceasta, *a crăiasii*), apoziția extinzându-şi suportul şi prin

[1] În cazul **apoziției de incluziune**, ancora desemnează întregul, având un grad ridicat de genericitate, iar aportul – partea (inclusă în întreg), mai specifică decât baza sa (vezi şi Heringa 2011: 25–30).

[2] **Apoziția de identificare** şi ancora sa au acelaşi grad de specificitate, desemnând acelaşi concept; prin intermediul său, locutorul îşi ajută receptorul să identifice / să repereze referentul numit de ancoră (*Ibidem*).

[3] Marcarea mixtă a genitivului se realizează prin flective specifice acestui caz, dar şi analitic, cu ajutorul morfemului liber *al/a/ai/ale* – vezi GBLR (2010: 61).

BDD-V1120 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:38 UTC)

repetarea mărcilor cazuale. Vorbim aici de un genitiv mixt, marcat atât prin componentul *al* (*a*), cât şi prin desinența specială *-e*, utilizată în cazul numelor feminine.

Un test pentru a susține că marca *a* este morfem liber de genitiv poate fi următorul: marca genitivală *al* nu are flexiune de caz, ea preluând doar genul şi numărul de la substantivul centru de grup (vezi şi GBLR 2010: 131). Croitor (2012: 73) vorbeşte despre „statutul său de marcă a genitivului", aducând ca argument faptul că nu se acordă şi în caz cu antecedentul său; pentru a ilustra acest aspect, vezi exemplele de la (8a-d):

(8) a. *am întâlnit o soră a crăiesei*, [$_{GN}$ ***a Zofiei***]$_{Apoziție}$
b. *le-am dat un dar unor surori ale crăiesei,* [$_{GN}$ ***ale Zofiei***]$_{Apoziție}$
c. *am întâlnit un copil al crăiesei*, [$_{GN}$ ***al Zofiei***]$_{Apoziție}$
d. *le-am oferit un dar unor copii ai crăiesei*, [$_{GN}$ ***ai Zofiei***]$_{Apoziție}$.

Altfel spus, atât timp cât centrul GN-bază se află în cazul genitiv, marcat flexionar şi analitic în acelaşi timp, apoziția extinde acest suport, preluându-i nu doar referința[1], ci şi particularitățile morfologice ale bazei (marcarea cazului genitiv).

Un alt argument în sprijinul acestei interpretări este acela că genitivul poate fi cerut şi de un substantiv determinat nedefinit – (8) – sau nedeterminat – (9a), fapt nepermis în cazul pronumelui semiindependent (vezi *supra*, **2**); morfemul *al* se foloseşte atunci când substantivul nu este adiacent cu un articol definit (Croitor 2012: 74) – (9b):

(9) a. *Este vecin al Ioanei*, ***al surorii mele*** (exemplu construit)
b. **Este vecinul al Ioanei*, ***al surorii mele*** (exemplu construit)

Mai mult decât atât, marca posesiv-genitivală este obligatoriu adiacentă la stânga unui „regent nominal" (Pană Dindelegan 2003: 54), fapt dovedit şi de exemplele preluate din corpusul analizat; în GN-bază, marca de genitiv *al* / *a* are în vecinătatea sa imediată un substantiv – *o sor*. Astfel, GN apozitiv extinde doar genitivul, prin reluarea marcatorului *al* / *a*.

Exemplul propus spre analiză întăreşte afirmația lui Heringa (2011), potrivit căreia acordul în caz se realizează doar în tiparele apozitive de identificare; în (7), *Zofia* identifică referentul, numindu-l.

O situație similară apare şi în enunțul (10): acordul se realizează în construcțiile apozitive ecuative (de identificare / desemnare).

(10) *L-ai miei cistiț şi preaiubiț şi dulci şi mai mari părinți, jupânul Lucaci, marele bulgăr şi la județul cel mare al cetății* ***al Sibiiului***[2] (DÎR XVI, XXV, Scrisoare *Transilvania [noiembrie 1599 – septembrie 1600])

3.2. ***Articolul proclitic*** *lui*

Apoziția acordată în genitiv este realizată analitic în majoritatea cazurilor din corpusul nostru prin articolul hotărât proclitic *lui*, având, în toate construcțiile întâlnite, trăsătura semantică [+Personal] – (11)–(15):

[1] Este vorba despre o apoziție de tip ecuativ, tipar care poate fi redat prin relația de tip *a fi*: Crăiasa este Zofia; remarcăm identitatea semantică între bază şi apoziție.

[2] În acest exemplu, nu se poate vorbi despre un modificator denominativ (vezi genitivul denumirii – în gramatica tradițională), datorită reluării morfemului *al*. Avem a face cu o apoziție acordată, de desemnare.

BDD-V1120 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:38 UTC)

(11) *să ne spălămu toți și să ne curățimu cu numele Domnului nostru, **lu Isusu Hristosu*** (CC[2], 51)
(12) *noi am mersu înaintea domnului **lu Alixandru vodă** la divan* (DÎR XVI, XII, Zapis de vânzare, *Glodeni, j. Dâmbovița, 1595–1596)
(13) *Iară Roman vodă fiindu seminție dispre mumă craiului leşescu **lui Cazimir**, au năzuitu* (UL)
(14) *Acestu Pătru vodă daca au pribegitu în Țara Ungurească de nevoia văru-său, **lui Roman vodă**, la leatul 6957 [1449], n-au făcut zăbavă multă* (UL)
(15) *Şi am dat şi cărțile de moşiie la mâna nepotu-miu, **lu Anghel**, denaintea părintelui episcupului Teofil* (DÎR XVI, X, Zapis de danie, *Râmnic, j. Vâlcea, 27 martie 1594)

3.3. *Genitivul sintetic*

Flexionar, genitivul este redat în limba română prin desinența specifică de G-D *-e*, ataşată numelor feminine – vezi *rochia mam**e**i* –, dar şi prin articolul hotărât enclitic *-lui*[1], însoțind substantive masculine şi neutre, la singular – *caietul copil**ului***. Aceste fapte de limbă au fost înregistrate şi în româna din secolele XVI-XVII, cu precădere în tiparele apozitive ecuative – (16)–(21):

(16) *Feciorii ca aceaia voru moşteni împărăția lu Dumnezeu, **părintelui*** (CC[2], 31)
(17) *Este acestu Radul-vodă fecioru Mihnei-vodă, **domnului muntenescu*** (CL, 178[r])
(18) *să fie la mâna frăține-miu, **Nedei*** (DÎR XVI, XIV, Testament, *j. Ilfov, [1595–1625])
(19) *păntru slujba domnului, **Ierimiei voevo(da)*** (DÎR XVI, XVIII*, *Târgovişte, 5 septembrie [1599])
(20) *Dinna[int]ea lui Dumitru Pleşea, **vătavului de Nic[ore]şti***[2] (DÎR XVI, LXI, Zapis de vânzare, *j. Bacău, 11 martie, 1581)
(21) *Şi am scris această scrisoare în casa popei **St[o]iei** o(t) Bolboşi* (DÎR XVI, V, Zapis de cumpărare, Bolboşi – j. Gorj, 25 august, 1576)

Apoziția din exemplul (16), redată printr-un nominal în genitiv realizat sintetic repetă cazul suportului său – *lu Dumnezeu*.

De asemenea, în (17), numele relațional *fecioru* are o complinire obligatorie în genitiv – complement al numelui (*Mihnei-vodă*) –, iar GN apozitiv reia acest referent, păstrând cazul genitiv şi identifică statutul său social – *domnului* –, precum şi originea – *muntenescu*.

Din punct de vedere morfologic, este interesantă apariția unor substantive proprii masculine, terminate la N-Ac în *-a*, care marchează G-D flexionar cu desinența specifică femininelor *-e*[3] – vezi (18) şi (19).

O atenție deosebită trebuie acordată exemplului (21); structura [bază + apoziție] poate fi confundată uşor cu modificatorul denominativ[4]. Lipsa virgulei şi capacitatea numelui propriu de a restrânge clasa de referință a suportului conduc la apropierea apoziției de acest tip de modificator restrictiv. Totuşi, există unele teste care ne determină să considerăm substantivul

[1] Dobrovie-Sorin şi Cabredo Hofherr (2005: 232) vorbesc despre statutul sufixal al articolului definit românesc.
[2] Structura GN apozitiv apare şi în limba actuală în sintagme fixate de tipul: *prefect de Dolj*.
[3] Limba actuală utilizează pentru exprimarea G-D articolul proclitic *lui* şi în cazul substantivelor masculine cu terminație vocalică: *lui Eremia, lui Mircea, lui Horia.*
[4] Vezi tipare ca: *profesorul Mihai, popa Stroia* etc.

BDD-V1120 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:38 UTC)

St[o]iei apoziție ecuativă, de denumire, şi nu modificator denominativ. În primul rând, numele propriu preia cazul bazei – genitivul –, fapt nepermis în tiparele cu modificator denominativ (22):

(22) **cartea profesoarei Mariei*[1]

În al doilea rând, GN de la (21) poate accepta marcatori apozitivi, fapt ce îl include în categoria apoziției:

(23) *în casa popei*, **anume Stroia** (exemplu construit)

4. Concluzii

Parcurgând corpusul stabilit – câteva texte de limbă română veche, din secolele al XVI-lea al XVII-lea –, am constatat următoarele aspecte: pe de o parte, se remarcă repetarea mărcilor cazuale cu precădere în tiparele apozitive ecuative (de identificare şi de incluziune) – vezi exemplele *supra* – şi lipsa acordului în cele cu apoziție categorizantă (GBLR 2010: 42).

Pe de altă parte, pentru a răspunde la întrebarea din titlu – *Există acord în genitiv, în tiparele apozitive?* – trebuie să ținem cont de natura morfosintactică a lui *al*, care pune probleme de interpretare. Astfel, atunci când este considerat pronume semiindependent, are capacitatea de a forma singur centru de grup şi, deci, este exclusă analiza sa ca marcă a cazului genitiv. Cu toate acestea, ne exprimăm aici opinia potrivit căreia forma *al* se îndepărtează de funcția pronominală, în structurile apozitive: grupul nominal apozitiv extinde doar genitivul posesiv cerut de un regent nominal din grupul-bază (vezi *supra*); apoziția preia, în felul acesta, şi cazul genitiv.

Putem vorbi de un acord „sigur” în cazul genitiv, în tiparele apozitive unde centrul grupul nominal apozitiv este fie un genitiv realizat analitic – prin articolul proclitic *lui* – fie sintetic, ataşând morfemul „legat” *-lui* la substantivele masculine care preiau şi extind Posesorul din grupul-bază.

SURSE

CC[2] – Puşcariu, Sextil, A. Procopovici (ed.), 1914, Coresi, *Carte cu învățătură* (1581), Bucureşti, Socec & Co.

CL – Panaitescu, P.P. (ed.), 1965, Miron Costin, *Letopiseţul Țării Moldovei de la Aaron-Vodă încoace*, în *Opere I-II*, Bucureşti, Editura pentru Literatură.

DÎR XVI – Chivu, Gheorghe, M. Georgescu, M. Ioniță, A. Mareş, A. Roman-Moraru (ed.), 1979, *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

UL – Panaitescu, P.P., 1955, Grigore Ureche, *Letopiseţul Țării Moldovei*, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă.

[1] Acest exemplu este ambiguu: substantivele *profesoară* şi *Maria* pot fi interpretate ca trimițând la doi referenți diferiți din realitatea extralingvistică:

BDD-V1120 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:38 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Croitor, Blanca, 2012, *Acordul în limba română*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Dobrovie-Sorin, Carmen, Patricia Cabredo Hofherr, 2005, „The syntax of argument and modifier genitives", în L. Brugè, G. Giusti, N. Munaro, W. Schweikert, G. Turano (eds), *Proceedings of the 30th Incontro di Gramàtica Generativa,* Venezia, Cafoscarina, p. 225–241.

Dragoş, Elena, 1995, *Elemente de sintaxă istorică românească,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi (1521–1780)*, Iaşi, Casa Editorială „Demiurg".

GBLR – Pană Dindelegan, Gabriela 2010, *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold.

Guruianu, Viorel, 2005, *Sintaxa textelor româneşti originale din secolul al XVI-lea. Sintaxa propoziţiei,* Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Heringa, Herman, 2011, *Appositional Constructions*, Utrecht, LOT.

Neamţu, G. G., 2011, „Despre statutul morfosintactic al lui ***al*** dublant", *In memoriam* D.D. Draşoveanu, *Dacoromania*, serie nouă, XVI, Nr. 2, p. 149–166.

Pană Dindelegan, Gabriela, 2003, *Elemente de gramatică. Dificultăţi, controverse, noi interpretări*, Bucureşti, Editura Humanitas.

Pană Dindelegan, Gabriela, Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, 2010, *Morfosintaxa limbii române. Sinteze teoretice şi exerciţii*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Todi, Aida, 2010, *Elemente de sintaxă românească veche*, Piteşti, Editura Paralela 45.

IS THERE GENITIVE AGREEMENT IN APPOSITIONAL CONSTRUCTIONS?
with special reference to 16th-17th century old Romanian

(*Abstract*)

This paper deals with the controversial variation in genitive agreement in appositional constructions. In 16th-17th century old Romanian, the apposition takes the genitive case of its anchor, repeating the possessive article – al, a, ai, ale –, but also the specific morphemes *(-lui, -e*). The interpretative problem is given by the fact that the genitival article (*al, a, ai, ale*) is syncretic to the semi-independent pronoun al. The emerging result is that the apposition does not genuinely undergo agreement with its anchor.

BDD-V1120 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:38 UTC)